

Vann- og avløpsetaten
Postboks 4704 Sofienberg
0506 Oslo

Vår saksbehandler: Are Eriksen

Oslo, 1. februar 2017

INNSPILL TIL REVISJON AV STYRINGSdokUMENTET FOR GJENÅPNING AV ELVER OG BEKKER I OSLO

Oslo Elveforum anser at styringsdokumentet «Prinsipper for gjenåpning av elver og bekker i Oslo» (versjon 1.0 av september 2015) er et svært godt instrument i arbeidet for å realisere den politiske målsettingen om å gjenåpne flest mulig av Oslos lukkede bekke- og elvestrekninger. Vi har likevel en del forslag til forbedringer av dokumentet nå som det skal revideres.

Prioriteringskriterier og poengtildeling

Kapittel 9 redegjør for hvilke overordnede målsettinger og tilleggskriterier som skal vektlegges ved prioritering av gjenåpningsprosjekter. Vi er enige i de tre målsettingene om 1) god tilpasning til endret klima, 2) bedre vannmiljø og styrket byøkologi og 3) økt mulighet for friluftsliv og bedre folkehelse. Ved operasjonaliseringen av målsettingene er de tre målene vektlagt likt, idet innfrielse av målsettingene gir en uttelling på inntil 3 poeng (0–3 poeng) ved poengberegningen som ligger til grunn for prioriteringen mellom ulike gjenåpningstiltak. Jf. vedlegg A. Etter vårt syn bør økt mulighet for friluftsliv og bedre folkehelse vektlegges noe sterkere enn de to andre målsettingene. Vi foreslår derfor at dette kriteriet gir en uttelling på inntil 5 poeng (0–5 poeng).

Ingen av de ti tilleggskriteriene i kapittel 9 for prioritering av gjenåpningsprosjekter er gitt separat uttelling i form av poeng i lista over prioriterte vassdrag for gjenåpning i vedlegg A. Vi tolker dette til hen at i det minste en del av tilleggskriteriene er blitt vektlagt ved fastsetting av poenguttellingen for de tre hovedmålsettingene. Tre av tilleggskriteriene – a) gjenåpningen bidrar til å bedre forholdene for fisk og fjerner vandringshindre, b) bekken/elva kan gjenåpnes i historisk elveløp slik at de naturlige vassdragsprosessene med erosjon, sedimentasjon og flom kan være med å forme elveløpet, og c) bekkestrengen kan være tilfluktssted og kilde for reetablering av flora og fauna i elvene ved utslipp i hovedløpet – oppfatter vi som så viktige at de bør gi separat poenguttelling i vedlegg A. Vi foreslår at hvert av disse tilleggskriteriene kan gi en uttelling på inntil 2 poeng (0–2 poeng).

I vedlegg A gis det 3 tilleggspoeng dersom gjenåpningsprosjektet gjelder et hovedløp, og ikke et sideløp. Denne prioriteringen av de ti hovedløpene støtter vi fullt ut. Dette prioriteringskriteriet bør imidlertid eksplisitt omtales i kapittel 9, nå dukker det umotivert opp i vedlegg A. Etter vårt syn bør Alna/Tokerudbekken behandles som hovedløp, jf. at Hoffselva/Holmenbekken og Frognerelva/Sognsvannbekken behandles som hovedløp, og at Alna/Tokerudbekken behandles som hovedløp i KDP Alna miljøpark.

Da gjenåpning av de nedre delene av hovedløpene er svært viktig, og gjenåpning av de nedre delene av de store sidebekkene normalt har langt større betydning enn gjenåpning av mindre bekkeløp eller bekkesig lenger opp i vassdragene, foreslår vi at det gis 4 tilleggspoeng for gjenåpningsprosjekter i hovedløp nærmere fjorden enn 1 000 m (forstått som gjenåpning nærmere strandlinjen i år 1300 enn 1 000 m for Alna og Hovinbekken) og 2 tilleggspoeng for gjenåpning av sidebekker/sideløp som har en lengde på minst 500 m, når gjenåpningen skjer nærmere hovedløpet enn 50 m.

Etter hvert som arbeidet med de ulike gjenåpningsprosjektene skrider fram, vil det være naturlig å vurdere om poengtallet for noen av prosjektene bør justeres i lys av ny informasjon eller endringer i prosjektene. Dette kan illustreres med Ljanselva som eksempel. Seks prosjekter knyttet til Ljanselva figurerer i dag på lista over prioriterte vassdrag for gjenåpning i vedlegg A, og alle seks bør fortsatt stå der. Etter Oslo Elveforums syn bør imidlertid de to prosjektene som i dag er rangert som nummer fire og fem av disse seks prosjektene, Lusetjernbekken/Lusetjern (Holmlia ved parselhager) og Lusetjernbekken (Holmlia skole – Fiskevollbukta) flyttes opp på lista slik at de prioriteres henholdsvis som nummer to og tre av de seks prosjektene, dvs. etter Hauketo-prosjektet. Innbyrdes rangering opprettholdes for de øvrige tre prosjektene.

For Lusetjernbekken/Lusetjern er det kjent overvannsproblematikk i området ved kraftig nedbør. Samtidig er behovet for flere amfibielokaliteter stort. En gjenåpning med tilrettelegging av dammer vil være positivt for amfibier ettersom det ikke går fisk i Lusetjernbekken. På prioriteringskriteriet vannmiljø og økologi må en følgelig nærmest kunne si at dette prosjektet sprenger skalaen. Dette gjenåpningsprosjektet er i tillegg relativt rimelig sammenlignet med andre prosjekter, og også enkelt å gjennomføre siden berørt areal i sin helhet forvaltes av BYM.

Grunnen til at vi her har viet poengsystemet i styringsdokumentet såpass stor plass, er at vi føler at dagens kriterier for poengtildeling ikke i tilstrekkelig grad fører til at de gjenåpningsprosjektene som vi anser for å være de viktigste, kommer tilstrekkelig høyt opp på prioriteringslista. Når en først velger en kvantitativ tilnærming (totalt antall poeng) ved prioritering av gjenåpningsprosjekter, bør den kvantitative beregningsmåten utformes slik at resultatet prioriterer de åpningsprosjektene som oppfattes å gi størst kvaliteter.

Prioriterte gjenåpningsprosjekter i vedlegg A og C

Mens tabell 1 i styringsdokumentet angir at i alt 723 delstrekninger av byens elver og bekker var lukket bare for noen få år siden (s. 6), samtidig som antall gjenåpninger siden den gang nesten kan telles på én hånd, er det kun listet opp 47 prioriterte gjenåpningsprosjekter i vedlegg A. Selv om enkelte av disse gjenåpningsprosjektene omfatter flere delstrekninger, er det store flertall av byens lukkede elve- og bekkestrekninger så langt ikke prioritert for gjenåpning. Svært mange av disse lukkede elve- og bekkestrekningene scorer vesentlig høyere på kriteriene for gjenåpning enn mange av de strekningene som er listet opp i vedlegg A som prioriterte gjenåpningsprosjekter. Jf. at flere av prosjektene i vedlegg A kun scorer 3–6 poeng, mot 12 poeng for de prosjektene som med dagens poengberegningssystem ligger øverst på den samme lista.

Det fremgår ikke av styringsdokumentet hvordan gjenåpningsprosjektene som er listet i vedlegg A, er valgt ut blant det store antallet mulige gjenåpningsprosjekter. Mange av prosjektene er forankret i Kommuneplan 2015, KDP-er eller områdereguleringer, andre kun i VPOR-er eller mulighetsstudier, mens forankring ikke er oppgitt for enkelte av prosjektene. Styringsdokumentet bør eksplisitt angi

hvordan gjenåpningsprosjektene i vedlegg A er valgt ut. For oss fremstår kriteriene for utvelgelsen som uklare. Viser vedlegg A gjenåpningsprosjekter som er forankret hos MOS, er dette lista over «mulige bekkeåpningsprosjekter med prioritering» (s. 27) som ble oversendt MOS i 2014, er det ei liste over prosjekter som BYM og VAV senere er blitt enige om å prioritere, eller er prosjektene valgt ut på annen måte? Jf. her også at illustrasjonskartet av desember 2014 (vedlegg C) kun viser åtte elve- og bekkestrekninger som er prioritert for gjenåpning, mens vedlegg A lister 47 prioriterte gjenåpningsprosjekter. Det bør være samsvar mellom vedlegg A og vedlegg C i den neste utgaven av styringsdokumentet, alternativt bør forskjellene forklares.

Lukkede elve- og bekkestrekninger som scorer mer enn halvparten av full poengpott på kriteriene for gjenåpning, men som av ulike grunner ennå ikke er lagt inn på lista i vedlegg A og heller ikke blir lagt inn på lista ved den kommende revisjonen av styringsdokumentet, bør synliggjøres ved å oppføres på ei separat venteliste som gjengis i styringsdokumentet som eget vedlegg.

Vedlegg A bør suppleres med nye gjenåpningsprosjekter

Etter Oslo Elveforums syn bør lista over prioriterte vassdrag for gjenåpning (vedlegg A) suppleres med en rekke nye gjenåpningsprosjekter. Her skal vi bare kort nevne noen av de aller viktigste.

At gjenåpning av Alna fra Kværnerbyen til vannspeilet i Middelalderparken ikke figurerer på lista, er noe som helt klart bør rettes opp. Jf. at bystyret i 2013 vedtok KDP Alna miljøpark, hvor det forutsettes at hele elva og viktige sidevassdrag skal gjenåpnes og miljøoppgraderes innen 2020. I januar 2015 presenterte Oslo Elveforum vårt forslag til gjenåpningstrasé for Alna fra Kværnerbyen til Middelaldervannspeilet for VAV. Den nedre delen av elvetraseen ble også presentert i artikkelen «Byen mellom elvene» i *Middelalder-Oslo* nr. 1/2015. I møte med Byrådsavdeling for miljø og samferdsel ba vi i mars 2016 MOS bestille KVVU-er for gjenåpning av Alna fra Kværnerbyen til Dyvekes bru og fra Dyvekes bru til Middelaldervannspeilet. På landskapsplanen for Middelalderparken som PBE godkjente i september 2016, er Alna vist gjenåpnet på strekningen fra Geitabru til vannspeilet, med tilnærmet samme trasé som foreslått av Oslo Elveforum. Det er helt nødvendig å se hele elvestrekningen fra Kværnerbyen til Middelaldervannspeilet under ett (og i sammenheng med løsningen som velges ved gjenåpning av Kværnerfossen) når gjenåpning av Alna skal prosjekteres, enten strekningen legges inn som ett stort gjenåpningsprosjekt i vedlegg A eller som to eller tre gjenåpningsprosjekter.

Byen under Eikaberg var en by omgitt av vann, avgrenset av Bjørvika mot vest, Alna mot sørøst og Hovinbekken mot nord. Det er følgelig svært viktig at ikke bare Alna, men også Hovinbekken gjenåpnes ut til strandlinjen i år 1300 for å gjenskape Oslo middelalderby på en best mulig måte. For Hovinbekkens del vil det si ut til Schweigaards gate 33 B. I artikkelen «Byen mellom elvene» redegjøres det for hvordan Hovinbekken kan gjenåpnes i sin historiske trasé fra Klosterenga til strandlinjen i år 1300. I nevnte møte med MOS ba vi byrådsavdelingen bestille et prosjekt for gjenåpning av Hovinbekken fra Klosterenga via Munkegata til Oslo gate, og ba byrådet sikre at Hovinbekken gjenåpnes fra Oslo gate til Schweigaards gate 33 B gjennom utbyggingsavtaler for eiendommene langs Schweigaards gate. Gjenåpning av sistnevnte strekning kan alternativt sikres i utbyggingsavtaler i forbindelse med utviklingen av Oslo S-området, jf. det pågående samarbeidet mellom etatene om et utviklingsprogram for offentlige byrom i influensområdet for Oslo S. Her omtales denne delen av Hovinbekken som byrom nr. 45. Strekningene oppstrøms og nedstrøms Oslo gate bør legges inn som separate gjenåpningsprosjekter i styringsdokumentets vedlegg A.

I styringsdokumentet understrekes det at igangsatt planarbeid for nye områder kan gi potensial for gjenåpning av strekninger som tidligere er blitt vurdert som uaktuelle (s. 8). Det samme må gjelde også for lukkede elve- og bekkestrekninger som tidligere ikke er blitt vurdert med henblikk på eventuell gjenåpning. Og selvsagt bør gjenåpning vurderes også uavhengig av om planarbeid er igangsatt eller er forventet igangsatt. Ikke minst bør gjenåpning vurderes i de tilfeller der gjenåpning gir «økt mulighet for friluftsliv og bedre folkehelse». Denne overordnede målsettingen omtales på følgende forbilledlige måte i styringsdokumentet (s. 8):

Bekkeåpninger skal gi nye opplevelsesmuligheter til byens befolkning, ved å innby til bynært friluftsliv i kraft av selve bekkeåpningen og gjennom etablering av sammenhengende turveier/turtraséer. Vassdragene utgjør hovedlinjer/«ledelinjer» i bylandskapet, og har betydning for orientering og lesbarhet ved ferdsel og opphold i byen. Dette knytter seg til Oslo kommunes Folkehelseplan og forslag til Grøntplan.

Her tydeliggjøres det at vannet og vassdragene er logikken også i det urbane landskapet.

Gjenåpning av Torshovbekken/Disenbekken bør settes på agendaen

Den av sidebekkene til byens ti hovedløp som det i denne sammenheng er aller viktigst å gjenåpne, er etter Oslo Elveforums syn Torshovbekken og dens øvre del Disenbekken. På den fire kilometer lange strekningen fra Tonsen kirke til bekken renner ut i Akerselva ved Nybrua burde det være enkelt å gjenåpne 80–90 % av bekkestrekningen. Det aller meste av bekken kan åpnes gjennom friområder og store parkområder som Muselunden, Torshovdalen og Sofienbergparken. De manglende bitene i turveisystemet langs dagens lukkede bekk er lett å få på plass, slik at turveien blir sammenhengende fra friområdet nordvest for Tonsen kirke til Sofienberggata på sørsiden av Sofienbergparken.

Det vil eksempelvis være uproblematisk for avviklingen av biltrafikken å stenge Københavngata for biler fra Malmøgata ned til Seilduksgata, fjerne asfalten i gata, opparbeide gata som et parkbelte mellom dagens to rekker av trær, anlegge turvei og åpne Torshovbekken midt i det nye parkbeltet. Bekken kan åpnes i Københavngata også videre ned til Sofienbergparken. Kjøring til eiendommene kan fortsatt tillates i den nedre delen av Københavngata, og via Karlstadgata og Seilduksgata.

Så vidt vi kan se, har gjenåpning av Torshovbekken/Disenbekken verken vært vurdert i forbindelse med planarbeidet for Sofienberggata 19 mfl. (Mills-kvartalet), Seilduksgata 30 (Dælenenga idrettspark), Hans Nielsen Hauges gate 43, Hans Nielsen Hauges gate 50 eller planforslaget for trikk til Tonsenhagen. Oslo Elveforum skisserte i januar 2016 hvordan Torshovbekken/Disenbekken kan gjenåpnes fra Tonsen kirke til Nybrua og ba om at KVV Grünerløkka utreder alternative traseer for gjenåpning av Torshovbekken gjennom hele bydelen (se PBE-sak 201515808, dok. 4). Dessverre er dette ikke blitt fulgt opp i KVV Grünerløkka, som kun tar for seg flomveiltak og overvannstiltak.

Det er på høy tid å sette gjenåpning av Torshovbekken/Disenbekken på dagsordenen. At bekken ikke går i en egen overvannsledning, men i felles ledning med spillvann (AF-ledning), bør ikke stoppe en realisering av dette viktige gjenåpningsprosjektet. En bør vurdere å fremskynde en separering av hele eller deler av avløpsnettets langs Torshovbekken/Disenbekken, slik at mesteparten av overvannet/bekkevannet ledes til den gjenåpnede bekken og ikke lenger belaster avløpsnettets.

Styringsdokumentet bør eksplisitt drøfte hvordan gjenåpning best kan sikres for bekkestrekninger der vannet i dag går i AF-ledninger, og løfte fram flere slike gjenåpningsprosjekter.

Gjenåpningsprosjekter med små tidsvinduer

I mange tilfeller kan gjenåpningsmuligheter gå tapt dersom et prosjekt skyves ut i tid. Denne tematikken bør etter Oslo Elveforums syn eksplisitt behandles i styringsdokumentet, og det bør legges ekstra trykk på å sikre gjenåpning i slike tilfeller. Dette er en høyst aktuell problematikk for flere gjenåpningsprosjekter som er høyt prioritert på lista over vassdrag for gjenåpning i vedlegg A.

Det gjelder blant annet Akerselva fra Vaterlandsparken til sporområdet, hvor elva må gjenåpnes i forbindelse med ombyggingen av Oslo S-området og store prosjekter som ny bussterminal og KLPs planlagte høyhus i Biskop Gunnerus' gate 14 B. Det gjelder også Mærradalsbekkens utløp i fjorden (under E18), der Ruter har signalisert at de ikke ønsker undergang under E18 ved Vækerø stasjon på Fornebubanen, men ønsker å benytte eksisterende gangbru. Det gjelder videre Hoffselvas utløp i fjorden (under E18) og Frognerelvas utløp i fjorden (Frognerkilen), jf. områdereguleringen av Skøyen der gjenåpningen av Hoffselva og Frognerelva er helt sentrale tema. I alle disse sakene må en gå tungt inn i de byutviklingsprosessene som nå foregår, for å sikre optimale gjenåpningsløsninger og unngå at gjenåpningsmulighetene går tapt fordi blågrønn infrastruktur i praksis prioriteres lavere enn annen infrastruktur og utbyggingsprosjekter.

Finansiering, kostnadseffektivitet og resultatoppnåelse

Gjenåpningsprosjekter finansieres i dag hovedsakelig gjennom utbyggingsavtaler, gebyrmidler og kommunale budsjettmidler. Mange gjenåpningsprosjekter er svært kostbare og er av den grunn vanskelige å realisere dersom de ikke kan finansieres gjennom utbyggingsavtaler. Etter vårt syn ville det være nyttig om styringsdokumentet kunne drøfte hvilke blågrønne infrastrukturtiltak som det er mulig å legge inn i utbyggingsavtaler med utbyggere. Vil det eksempelvis være mulig å kreve at utbyggerne langs Schweigaards gate nedstrøms Oslo gate finansierer gjenåpningen av Hovinbekken oppstrøms Oslo gate helt opp til Klosterenga? Og kan en unngå at kommunen selv må bære alle eller tilnærmet alle kostnadene ved gjenåpning av Alna fra Kværnerbyen ned til vestsiden av Geitabru? Styringsdokumentet bør drøfte hvordan en skal kunne unngå at viktige gjenåpningsprosjekter skyves ut i tid av økonomiske årsaker.

I mange tilfeller kan små bekker relativt lett åpnes i det siste partiet ut til et allerede åpent hovedløp, og for en billig penge. Slike gjenåpningsprosjekter kan være kostnadseffektive selv om prosjektene ikke ligger helt i toppsjiktet med hensyn til poenguttelling. Ofte renner sidebekkene ut i hovedløpet fra rør, eller er ledet over i en fellesledning med spillvann. Å åpne selv korte strekninger på 30–50 m det siste stykket ut mot hovedløp er økologisk sett av stor betydning. Bekkeutløpet kan gi skjulested for småfisk, og bekkestrengen kan være tilfluktssted og kilde for reetablering av flora og fauna i hovedløpet ved utslipp i hovedløpet. I den grad slike bekkeåpninger også avlaster spillvannsnettet, gir de god poenguttelling på klimatilpasning, og ikke bare på økologi.

Oslo Elveforum understreker betydningen av å gjennomføre også små gjenåpningsprosjekter av denne typen. Når spillvannsnettet avlastes, kan slike prosjekter også gi en netto økonomisk gevinst. For Lysakerelvas del gjenstår det snart ingen annen mulighet enn å grave opp hele hovedkloakken og

bytte ut dagens 600 mm rør med et 900 mm rør om en skal unngå at styrtregn, slik som i fjor, gjør elva til en stinkende kloakk. Da blir det billigere å gjenåpne de små sidebekkene til Lysakerelva.

Vi savner en nærmere drøfting av en del praktiske kriterier knyttet til prioriteringene og anbefaler at styringsdokumentet går nærmere inn i problematikker som vannføring og lengde på gjenåpnet strekning i forhold til kostnadene og finansieringsmulighetene for ulike typer åpningsprosjekter. Tar man hensyn til mulighetene for å realisere prosjektene og lengden på strekningen som kan åpnes, kommer eksempelvis Hoffseterbekken høyt opp på lista. Her er det også et lokalt engasjement for gjenåpning, noe som bør tillegges vekt, jf. at borettslag har signalisert at bekken ønskes åpnet.

Omfanget og viktigheten av fullførte gjenåpningsprosjekter er et uttrykk for resultatoppnåelsen. I styringsdokumentet heter det at «effektmålet er antall meter gjenåpnet bekk hvert år» (s. 18). Vi foreslår at effektmålet utvides noe slik at etatene måles på «antall meter gjenåpnet hovedløp hvert år, herunder antall meter gjenåpnet hovedløp nærmere fjorden enn 1 000 m» og «antall meter gjenåpnet sideløp hvert år, herunder antall meter gjenåpnet sideløp nærmere hovedløp enn 50 m». Antall meter gjenåpnet elv/bekk bør multipliseres med antall gjenåpningspoeng for den aktuelle strekningen. Summen av produktene for alle gjennomførte gjenåpningsprosjekter i løpet av året kan tjene som overordnet resultatindikator for måloppnåelse.

Lista over gjennomførte gjenåpninger i styringsdokumentets vedlegg B bør ordnes kronologisk, utstyres med fire ulike kolonner for antall meter gjenåpning, en kolonne for gjenåpningspoeng, samt kolonner som viser finansieringen av gjenåpningsprosjektene fordelt på realytelser/anleggsbidrag gjennom utbyggingsavtaler, gebyrmidler, kommunale midler og eventuelle andre midler.

Oslo Elveforum stiller gjerne opp på et møte for å drøfte både våre og andres forslag til endringer i styringsdokumentet.

Merk at flere av elvegruppene – som Frognerelvans venner, Hoffselvens Venner og Østensjøvannets Venner – også sender separate kommentarbrev til styringsdokumentet.

Vennlig hilsen
Oslo Elveforum

Frithjof Funder (sign.)
leder

Are Eriksen
rådgiver